

PRIKAZ KNJIGE

Popis sela sandžaka Krka, Klis i Hercegovina, oslobođenih od Mletačke Republike 1701. godine

FAZILETA HAFIZOVIĆ

Zagreb — Sarajevo: Srpsko kulturno društvo Prosvjeta, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Orijentalni institut u Sarajevu, 2016, 517 str. (uključen je i pogovor Drage Roksanđića te indeks geografskih pojmova i mletačka karta razgraničenja s granicama iz 1700. i 1718. Giusto Emilio Alberghetti, Kriegsarchiv Wien).

Popis područja koje je Mletačka republika vratila Osmanskom Carstvu 1701. godine predstavlja riznicu do danas nepoznatih ili malo korištenih informacija o životu na prostoru s obje strane granice od Tromeđe iznad Knina pa do istočnohercegovačkog zaleđa Dubrovnika. Uz pretpostavku budućih manjih popravaka vrlo kvalitetno izveden prijevod i komentar tog izvora poslužit će radu niza istraživača iz oblasti humanističkih i društvenih, pa i prirodnih znanosti (geografija).

Autorica je renomirana povjesničarka iz Orijentalnog instituta u Sarajevu, koja se dosad iskazala kao prvorazredna istraživačica, dešifrantica i prevoditeljica impozantnog niza arhivskih dokumenata. Izvorni popis, pod istim naslovom na osmansko-turskom jeziku nalazi se u Arhivu Predsjedništva vlade u Istanbulu (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, skraćeno BOA; signatura TT 861). Nastao je iz praktične potrebe da se utvrdi činjenično stanje u vezi posjedovnih odnosa i naseljenosti nakon Karlovačkog mira (1699.) na pojasu teritorija koji je vraćen Osmanskome Carstvu, uključujući i neka područja u Hercegovini koja nisu zaposjeli Mlečani s razloga da se evidentira stanje na terenu koji je dugo vremena predstavljao zonu ratnih operacija. Po tipu on pripada takozvanim opširnim popisnim defterima (*mufassal tapu tahrir*), no to je tradicionalni

naziv iz “klasičnog” doba, dok se u konkretnom slučaju radi o potpuno novom tipu katastarskog popisa. Kao i u starim popisima, i sada je zabilježeno sve što bi moglo imati veze s fiskom, ali na drugačiji način, i po tome je popis jedinstven. Ključno je razlikovanje starih i novih stanovnika i posjednika te njihovih obaveza prema državi. U velikoj mjeri su nestali pripadnici stare spahijske klase (za koje se navodi gdje se trenutno nalaze – izbjegli ili zarobljeni – ako je to moguće utvrditi, na primjer Livno, Temišvar, Egipat, mletačke galije!), a renta koju je moguće ostvariti velikim je dijelom dodijeljena vojnicima kao posadama tvrđava (odžakluk, kolektivna nadarbina kao plaća).

Stara administrativna podjela po nahijama ostala je sačuvana, s tim da su one od kojih je tek mali dio ostao u sklopu “uzvišene države” označene atributom *bekiye* (ostatak, “bekija”) a mjestimično su uspostavljene i nove upravne jedinice takvog tipa.

Osobita je pažnja posvećena vjerskim objektima, prije svega džamijama, i to onima koje se mogu alimentirati sredstvima vakufa (zadužbina). Ništa su manje zanimljivi popisivaču bili vojno i ekonomski prvorazredni objekti kao što su kule, u funkciji ili ne, stare ili nove (one koje su podignute za vrijeme mletačke okupacije). Spominju se i crkve, tvrđave (kale), palanke i šarampovi, mlinovi, mostovi i hanovi s napomenom o stanju kojem se nalaze. Vrlo je velika razlika između jezika i stila ovog popisa i onih iz takozvanog “klasičnog” perioda. Stari su popisni defteri na neki način shematičniji i suhoparniji, dok je ovaj “življi” kao da dolazi “odozdo”. Pri tome su osobito vrijedna pažnje vlastita imena, kod kojih se ističe nešto što je stotinu do dvjesto godina ranije bilo nezamislivo: nadimci kao prezimena, tipični za dinarske krajeve: Lopuža, Palikuća itd. Čak se spominje i “Pintori”, čitaj Pintorović → Hasanaginica.

Navedena su naselja (uključujući i pusta) po nahijama ostatka Krčkog i Kliškog sandžaka, te dijelom Hercegovačkog: Plavna, tvrđava Knin, Strmica, Paško Polje, Sinj, Klis, Čačvina, Radobolja, Cista, Gorska Župa/ Zagvozdo, Vrhgora, Ljubuški, Fragustin, Buško Blato, Roško Polje, Posušje, Trebistova, Broćna, Blato, Rakitna, Goranci, Gabela, Stolac, Zažablje, Popovo, Bujan, Ljubomir, Ljubinje, Trebinje, Zupci, Donja Dračevica, Gornja Dračevica, Korjenić, Dvorsna, Grahovo, Onogošt i Nikšić, Drobnjak, Banjani, Rudine, Piva i Gacko. Mnogima su izmijenjene granice, a neke su novoosnovane.

Među starim i novim vlasnicima posebno su zanimljivi navodi o nasljednicima u formi ima li ih ili nema (“prisutan”; umro, odselio, robija), pri čemu je primjetan broj udovica i kćeri ranijih vlasnika, poginulih ili nestalih. Malo

je bilo novopridošlih obrađivača zemlje, kojima je bio dodijeljen privremeni porezni imunitet.

Na koncu valja na svaki način pohvaliti ovaj znanstveno-izdavački pot-hvat, s napomenom da bi bilo dobro da se on nastavi izdavanjem građe sličnog tipa, i prostorno i vremenski bliske. Prije svega mislim na nekoliko desetina folija uvezanih u zbirku dokumenata bosanskog defterdara (signatura BOA, MAD 10301) koji čine organsku cjelinu s ovim popisom a govore o iznosima poreznih podavanja u naturi (žitarice) s tog istog područja i iz iste godine (1701.), pri čemu se pravi razlika između obrađivača, zavisno da li su osmanski ili mletački podanici, a agrarni odnosi posve su novog tipa.

Nenad Moačanin